

30. března si připomínáme uzákonění naší vlajky. Na Vítkově se připravuje nová expozice o symbolech státnosti

30.3.2026 - | Vojenský historický ústav Praha

Před 106 lety, 30. března 1920, byla československá státní vlajka oficiálně uzákoněna jako symbol státnosti, suverenity a národní identity. Vláda České republiky chce zavést Den české vlajky, návrh je v legislativním procesu a čeká ho další projednání.

Příběh československé vlajky, která je významnou součástí státní identity, mimo jiné přiblíží Vojenský historický ústav Praha v nové rozsáhlé expozici, jež vzniká v Národním památníku na Vítkově s hrobem Neznámého vojína. „K ,“ vysvětluje ředitel Vojenského historického ústavu Praha brigádní generál Aleš Knížek.

„ „ dodává ředitel Odboru muzeí Vojenského historického ústavu Praha plukovník Michal Burian.

O historii naší vlajky si můžete přečíst v obsáhlém článku kurátora sbírkového fondu vexilologie Vojtěcha Šimáka.

Historie vlajky České republiky

Nejstarším heraldickým znakem spojeným s územím současné České republiky je bezesporu svatováclavská orlice – černá na bílém štítě, objevující se v druhé polovině 12. století. Závěr téhož století je však spojen i s prvním vyobrazením lva, alespoň pokud bychom měli věřit legendě zachycené v Dalimilově kronice. Ta zmiňuje příběh o knížeti Vladislavu II., který za svou účast na tažení Fridricha Barbarossy získal do znaku bílého lva na červeném štítě. Pravost této legendy byla však historiky zpochybněna a důkazy, které by ji potvrdily, neexistují. Co však existuje, je první vyobrazení dvouocasého lva v příslušných barvách na pečeti Přemysla Otakara II. z roku 1247. Přemysl používal tento znak ještě jako moravský markrabě a pokračoval v tom i po nástupu na český trůn o pět let později. Od poloviny 13. století tedy můžeme hovořit o využívání bílého dvouocasého lva v červeném poli jako znaku českého království. Tak to bylo až do vzniku Československa, posléze se stal znakem Čech a následovně i malým státním znakem České republiky.

Od znaku Přemysla Otakara II. byla v 19. století odvozena i bikolora a vlajka Čech, tedy bílý a červený pruh. S jistou pravděpodobností lze tvrdit, že tato kombinace barev byla používána i dříve, avšak k jejímu právnímu ukotvení došlo až po zavedení černo-žluté vlajky Rakouského císařství v roce 1804. Od toho byly logicky postupně odvozeny i vlajky zemí habsburské monarchie včetně té české. Během 19. století také dochází k rozšiřování konceptu tzv. „slovanské trikolory“ odkazující na filosofii panslavismu a reprezentaci slovanských národů různou kombinací bílé, modré a červené. Ta se však nijak nepropsala na vlajce Českého království a tak i v roce 1913 paní Katherine Tingley při pořádání protiválečné konference ve Švédsku využila pro reprezentaci vlajku s bílým a červeným pruhem. Tato vlajka byla později vyvěšena na domě T. G. Masaryka v říjnu 1918 ve Washingtonu D. C.

Právě USA s bohatou českou a slovenskou krajanskou komunitou se v období první světové války staly rodištěm mnoha návrhů vlajek budoucího československého státu. Ve sbírce Vojenského historického ústavu Praha je zachovaná vlajka československých krajanů v Chicagu odkazující spíše na vlajku americkou s modrým kantonem s bílými hvězdami a bílo červenými pruhy z listopadu 1914.

O něco blíže Čechám, i když stále s výraznou inspirací v USA, jsou pak vlajky krajanů ve Filadelfii a návrh Vojtěcha Preissiga. Filadelfská krajaňská vlajka zdánlivě předvídá budoucí vlajku Československa – bílý a červený pruh s modrým klínem. Klín je však mnohem kratší, dosahuje pouze do čtvrtiny délky vlajky, a je zdoben šesti bílými hvězdami. Preissigův návrh také používá bílé hvězdy, avšak pouze čtyři a místo klínu využívá pruhy ve všeslovanských barvách – červený, bílý, modrý, bílý a opět červený. Tyto vlajky z roku 1918 reprezentují vývoj československé státní symboliky, avšak nikdy nebyly oficiálně využívány.

To nelze tvrdit o takzvané Štefánikově vlajce, která byla používána jak Československou národní radou, tak od roku 1918 československými legiemi v Rusku. Patrně nejstarší dochovanou verzí československé vlajky spojené s osobou M. R. Štefánika je návrh, který se až do roku 2026 nacházel v archivu papežské koleje Nepomucenum pro české a moravské teology v Římě. Původ této vlajky je spojen se vznikem československých legií v Itálii na jaře 1918. V květnu toho roku M. R. Štefánik slavnostně přebíral prapor budoucího 33. československého střeleckého pluku. Pro tuto příležitost také Štefánik společně s českým malířem Oskarem Brázdou vypracoval návrh vlajky, který pak vyrobila Amellie Posse-Brázdová, aby byl použit během slavnosti jako vývěska. Vlajka byla posléze na více než sto let uložena v archivu Nepomucena. Tato vlajka je tvořena bílým a červeným horizontálně děleným polem s modrým obvodovým lemem a zlatými písmeny ČS uprostřed. Štefánik a Brázda pak spolupracovali i na novém návrhu vycházejícím z této vývěsky a na podzim 1918 představili tzv. Štefánikovu vlajku. Ta je tvořena modrým polem, v němž je vetknut bílo-červený pruh zakončený klínem, v němž je opět vepsáno ČS. Tuto podobu vlajky převzala nejen Československá národní rada, ale i jednotky legií na Rusi. Ve sbírce VHÚ se tak dochoval například prapor 1. jízdní dělostřelecké baterie kapitána Klukovského nebo 1. československého leteckého oddílu.

Mnozí předpokládali, že samostatné Československo bude používat bílo červenou vlajku. To však naráželo hned na dva problémy – tuto podobu využívalo již sousední Polsko a především tato vlajka reprezentovala pouze českou část státu, nikoliv tu slovenskou. Už za první světové války se někteří slovenští patrioti vyslovovali pro doplnění české bikolory o modrou barvu, která by reprezentovala Slovensko. To pravděpodobně reflektoval i Milan Rastislav Štefánik. Jeho návrhy zahrnují modrou barvu, kterou Slováci od 19. století považovali za svou po vzoru všeslovanské trikolory.

Zmiňovaný prapor, který byl v květnu 1918 v Římě předáván, obsahuje nejen modré lemování po obvodu bílo-červené bikolory, v jeho rozích se nachází také modrá trojvrší zobrazovaná i na slovenském státním znaku s dvojramenným křížem.

Pro vyřešení problematiky nové státní symboliky včetně vlajky byla v roce 1919 ustavena tzv. znaková komise, kde zasedala řada známých osobností, výtvarníků a odborníků, včetně zástupců Památníku odboje, předchůdce dnešního Vojenského historického ústavu Praha. Poprvé se komise otázkou vlajky zabývala v dubnu 1919 a do července téhož roku shromáždila návrhy od Františka Kupky, Vojtěcha Preissiga, Jaroslava Jareše, Vlastimila Hoffmana, Jaroslava Kursy nebo Jaroslava Bendy. Dochovaná sbírka těchto návrhů ukazuje pestrou paletu možností, kterými se česká vlajka mohla ubírat. Všechny mají však jedno společné – na základě rozhodnutí komise obsahují všechny tři slovanské barvy. Jarešovy návrhy však například doplňují tyto barvy ještě o černou v souladu s legionářskou návazností na husitskou tradici, na některých se proto opakuje motiv černého pole s červeným kalichem.

Konečné rozhodnutí padlo 4. července 1919 a komise vybrala Kursův návrh, oproti jiným velmi konzervativní. Kursův návrh vlajky obsahoval vlajku s bílo červeným horizontálně děleným polem, do nějž je z žerďové strany vetknut do třetiny sahající modrý klín. Ačkoliv komise tento návrh přijala a potvrdila, zvedla se proti němu v řadách umělecké, odborné i laické veřejnosti vlna protestů. V reakci na to proto komise 24. ledna 1920 schválila úpravu Kursova návrhu a klín byl protažen do poloviny délky vlajky. Tuto podobu pak schválilo i Národní shromáždění 30. března téhož roku, čímž

byla vlajka definitivně uzákoněna. Zajímavostí je fakt, že nejstarší dochovaná státní vlajka ve sbírce Vojenského historického ústavu Praha odpovídá ještě onomu původnímu návrhu z července 1919. Jedná se o vlajku z 23. transportu legionářů z Ruska na lodi USAT President Grant, jež z Vladivostoku odplula v dubnu 1920.

Československá vlajka tedy byla definitivně vytvořena a uzákoněna v roce 1920. V této podobě byla používána až do rozbití Československa na jaře 1939. V březnu se nejprve osamostatnilo Slovensko a od 15. března 1939 byl zbytek státu okupován vojsky nacistického Německa, které vytvořilo nový územní celek – Protektorát Čechy a Morava. Ten dostal na základě zákona č. 222/1939 Sb. ze září 1939 novou vlajku tvořenou bílým, červeným a modrým pruhem. Protektorátní vlajka tedy respektovala barvy meziválečné vlajky a to i přes to, že Slovensko reprezentované modrou barvou již bylo samostatným státem. Původní československá vlajka zůstala v užívání Prozatímního státního zřízení, tedy exilové vlády v Londýně až do roku 1945. Československo se k ní opět vrátilo po porážce nacistického Německa v roce 1945. Po rozdělení státu v roce 1992 si původní vlajku ponechala nově vzniklá samostatná Česká republika, zatímco Slovenská republika přijala novou vlajku tvořenou bílým, modrým a červeným pruhem doplněnými o štít se znakem Slovenska, na základě zákona č. 3/1993 Sb. Zatímco státní znak se od vzniku republiky mnohokrát proměnil, vlajka zůstávala a dodnes zůstává nejtrvalejším státním symbolem České republiky, jehož kořeny sahají do období prvoválečných snah o ustavení samostatného státu a následně vzniklého Československa.

České vlajky z Ameriky

V období rostoucích obav z vypuknutí válečného konfliktu na začátku 20. století se v Evropě i Severní Americe objevila řada nestátních aktérů, kteří se z vlastní iniciativy snažili propagovat mírové řešení konfliktů mezi mocnostmi. Jednou z nich byla i aktivistka a zakladatelka Theosofické společnosti Katherine Tingley. Ta v roce 1913 uspořádala ve švédském Visingsö Mezinárodní theosofický mírový kongres. Pro potřebu tohoto kongresu nechala Katherine Tingley zhotovit i vlajky evropských národů volajících po samostatnosti. Vlajku vytvořenou pro České království paní Tingley později předala československým legionářům z 5. transportu na lodi Archer. Tato vlajka byla později vyvěšena na domě T. G. Masaryka při jeho pobytu ve Washingtonu D. C. v listopadu 1918 v den, kdy budoucí prezident předal představitelům USA tzv. Washingtonskou deklaraci – Prohlášení nezávislosti československého národa.

Český výtvarník Vojtěch Preissig vytvořil během svého pobytu ve Spojených státech v letech 1917 až 1918 sérii propagačních plakátů a tisků pro československé legie ve Francii. Na některých variantách se objevuje i vlajka se čtyřmi hvězdami, užívaná silnou krajanskou komunitou Čechů a Slováků v Americe. Spolu s M. R. Štefáníkem vytvořili vlajku se čtyřmi hvězdami (Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko) a pruhy, obdobně jako je tomu u vlajky Spojených států. Byla používána jako vlajka zahraničního odboje a v roce 1919 byla jako jeden z návrhů předložena komisi rozhodující o nové státní vlajce. Preissig zaslal komisi celou řadu dalších návrhů včetně variant s břevny a písmeny ČS. Ve 30. letech se Vojtěch Preissig z USA vrátil do Československa a působil v Památníku osvobození. Po okupaci se aktivně zapojil do odboje, v roce 1940 byl zatčen a o čtyři roky později zemřel v koncentračním táboře Dachau.

Po Rusku a Francii se Spojené státy před první světovou válkou mohly chlubit asi nejpočetnější komunitou českých a slovenských krajanů na světě. Krajanské hnutí však postrádalo jednotné symboly reprezentující československou myšlenku jako takovou. Po celých Spojených státech proto vznikla celá řada různých vlajek a vývěsek. Kromě výše zmíněných návrhů Vojtěcha Preissiga se ve sbírce Vojenského historického ústavu Praha dochovala celá řada takových předmětů. Mezi ně patří například vlaječka Cedar Lake z branecké kanceláře ve stejnojmenném městě, pamětní vývěsky se sdruženým zemským znakem a nápisem, ale také hned několik vlajek. V jednom z center českých a slovenských přistěhovalců – v Chicagu, vznikl Podpůrný a vzdělávací spolek Československé

republiky. Jeden z jeho členů vytvořil 8. listopadu 1914 k výročí bitvy na Bílé hoře vývěsku s prorockým názvem budoucí republiky. Tato vývěska se spíše odvolává na vlajku americkou – takřka kopíruje její podobu, jen v modrém kantonu se nachází pouze čtyři hvězdy a stejně tak bílé a červené pruhy jsou po dvou. Podobně prorocký smysl projeví i krajané ve Filadelfii během roku 1918. Jejich vlaječka totiž nese podobu budoucí vlajky Československa – bílo-červené pole s modrým klínem, který je však dozdoben šesticí bílých hvězd.

Štefánikovy návrhy

Patrně nejstarší dochovanou verzí československé vlajky spojené s osobou M. R. Štefánika je návrh, který se až do roku 2026 nacházel v archivu papežské koleje Nepomucenum pro české a moravské teology v Římě. Původ této vlajky je, jak již bylo řečeno, spojen se vznikem československých legií v Itálii na jaře 1918. Vlajka je tvořena bílým a červeným horizontálně děleným polem s modrým obvodovým lemem a zlatými písmeny ČS uprostřed. Více než sto let byla uložena v archivu koleje. Na začátku roku 2026 vlajku slavnostně převzal prezident republiky Petru Pavlovi a předal ji do sbírky Vojenského historického ústavu Praha.

Štefánik a Brázda na podzim 1918 pak představili známější podobu tzv. Štefánikovy vlajky. Ta je tvořena modrým polem, v němž je vetknut bílo-červený pruh zakončený klínem, kde je opět vepsáno ČS. Tuto podobu vlajky převzala nejen Československá národní rada, ale i různé vojenské jednotky legií na Rusi. Ve sbírce VHÚ se dochoval například prapor 1. jízdní dělostřelecké baterie kapitána Klukovského. Tato jednotka byla zřízena v září 1919 v rámci 1. československého dělostřeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova, později působila samostatně především v oblasti Uralu. Prapor daroval kapitánu Kulikovskému Stanislav Čeček, jeden z nejznámějších velitelů československých legií v Rusku.

Vlajky z lodí

Československo nepatřilo mezi země se silnou námořní tradicí nebo dlouhým výčtem lodních bitev. Během sibiřské anabáze však Čechoslováci disponovali loďstvem a to hned dvakrát. Během bojů na Bajkalu si připsali známé vítězství nad Rudou armádou a po obsazení Vladivostoku dokonce získali své vlastní tichomořské loďstvo. Tato flotila byla složena ze dvou ukořistěných parníků Smělčak a Nadějný doprovázených několika menšími čluny. České ženy z krajanského spolku Jan Ámos Komenský ve Vladivostoku ušily pro oba parníky také vlastní vlajky. Loď Smělčak měla vlajku s červeným písmenem S, zatímco vlajka menšího parníku Nadějný byla doplněna o písmeno N. Obě vycházely z vlajky Českého království.

V dubnu 1920 odplouval 23. transport legionářů zpět do vlasti na palubě lodi USAT President Grant. Součástí tohoto transportu byla velká část vrchního velení československého vojska na Rusi, včetně generála Jana Surového, jehož osobní standarta inspirovaná Preissigovým návrhem, byla na lodi také vyvěšena. Kromě ní však byla loď zdobena velkou československou vlajkou. Ta však odpovídala ještě původnímu Kursovu návrhu, její modrý klín dosahoval pouze do jedné třetiny délky vlajky. Vlajka z lodi Grant je tak pravděpodobně jediným dochovaným exemplářem původního Kursova návrhu vlajky, stejně jako vůbec nejstarší československou vlajkou dochovanou ve sbírce VHÚ.

Vlajky z období druhé světové války

Období první světové války je z hlediska vývoje symboliky odbojového hnutí a vznikajícího státu pravděpodobně tím nejzajímavějším. Zahraniční odboj v době druhé světové války však také ve sbírce Vojenského historického ústavu Praha zanechal celou řadu zajímavých státních symbolů a vlajek. Již z roku 1939 a zárodku československého zahraničního vojska v Malých Bronovicích pochází první z vlajek. Malé Bronowice sloužily v Polsku jako první tábor pro soustředění a

organizaci československých dobrovolníků, kteří odešli ze země bojovat proti hitlerovskému Německu. Bronowická vlajka vznikla poněkud kuriózním způsobem – rozstřížením polské vlajky a všitím modrého klínu.

S návratem do vlasti se pak pojí vlajka z letiště Tri Duby. Po vypuknutí Slovenského národního povstání vyslala exilová vláda na podporu povstalců jak 2. paradesantní brigádu, tak silný letecký kontingent vedený Františkem Fajtlem. Tito letci přistáli právě na osvobozeném letišti nedaleko Banské Bystrice a přivezli s sebou československou vlajku, která byla na letišti vyvěšena jako symbol návratu československých letců domů. Po dobytí Banské Bystrice bylo bohužel letiště bombardováno a letci 1. čs. stíhacího pluku byli nuceni jej opět opustit.

Koncentrační tábor Dachau, kde zahynul výtvarník Vojtěch Preissig, američtí vojáci osvobodili 29. dubna 1945. Ve sbírce VHÚ se nachází dvě státní vlajky, které tehdy ušili českoslovenští vězni. Větší z vlajek je osazena na dlouhé dřevěné žerdi a podle dobových fotografií byla pravděpodobně použita v slavnostním průvodu po osvobození tábora. Spíše upomínkový charakter má pak menší z vlajek. Ručně vyrobená vlajka je v bílém poli označena jak datem osvobození, tak nápisem Dachau a podpisy desítek vězňů.

Vlajky padlých ze světových válek

Po první světové válce se i v Československu objevila tradice uctění hrobu Neznámého vojína jako symbolu všech padlých na frontách Velké války. Československá situace byla o to komplikovanější, že řada válečných hrobů padlých, zemřelých či popravených legionářů se nacházela v zahraničí – především v Rusku, ale také v Itálii. V roce 1922 k pětiletému výročí bitvy u Zborova proto bylo rozhodnuto o zřízení památníku Neznámého vojína. Z bojiště u Zborova bylo převezeno tělo neznámého vojína z masového hrobu a z italské fronty ostatky padlého legionáře a Sokola Jana Čapka a popravených legionářů Aloise Herziga a Františka Turpiše. Jan Čapek byl jedním z iniciátorů Československého dobrovolnického sboru v zajateckém táboře u italského Santa Maria Capua Veter a padl během bojů na Piavě v červnu 1918. Herzig i Turpiš byli v těchto bojích zraněni, zajati a popraveni rakousko-uherskými vojenskými úřady jako zrádci a přeběhlíci. Těla padlých byla v den výročí bitvy u Zborova slavnostně uložena k poslednímu odpočinku – Čapek v Orlové v památníku padlých na Těšínsku, Herzig a Turpiš na Olšanských hřbitovech a tělo neznámého vojína v kapli Staroměstské radnice. V červenci 1922 pak byly vlajky z hrobů Františka Turpiše a Antonína Herziga předány do sbírky Památníku osvobození.

I po druhé světové válce obnovená republika následovala meziválečného příkladu. Na začátku října 1949 byly ostatky neznámého bojovníka převezeny od Dukly do pantheonu Národního muzea. V neděli 9. října ráno byla rakev sejmuta, přikryta státní vlajkou a osmici účastníků bitvy v Dukelském průsmyku uložena za zvuků husitského chorálu na dělovou lafetu a dopravena na Vítkov. Vlajka, kterou byla rakev během procesí přikryta, byla předána do sbírky Vojenského historického ústavu.

Vlajka ze srpna 1968

Jednou z prvních obětí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa se brzy ráno 21. srpna 1968 stal Antonín Jarušek, kterému před budovou Ústředního výboru KSČ sovětský voják prostřelil hlavu. Projektil mladému muži způsobil vážné poškození pravé části mozku. Než přijela sanitka, kdosi strhnul jednu z československých vlajek, které byly v ulicích Prahy vyvěšeny u příležitosti oslav Slovenského národního povstání, a otřel s ní tvář těžce zraněného muže. Do Vojenského historického ústavu Praha tuto vlajku donesl v létě 2013 svědek události Josef Pešek. vysvětlil své rozhodnutí. Zakrvácená vlajka z 21. srpna 1968 je umístěna ve stálé expozici Armádního muzea Žižkov.

Soubor vlajek ze zahraničních operací Armády České republiky Vojenský historický ústav

Praha již několik desetiletí systematicky schraňuje sbírkové předměty, které jsou spojené s působením vojáků Armády České republiky v zahraničních operacích. Důležité místo v tomto konvolutu sbírkových předmětů zauímají vlajky podepsané příslušníky jednotlivých kontingentů v místech nasazení. Jsou důležitým svědectvím, které je třeba uchovat pro budoucí generace. Ve sbírce VHÚ je mimo jiné státní vlajka České republiky od 4. úkolového uskupení AČR ISAF, která byla vyvěšena na stožáru budovy velitelství na základně v Kábulu. Samozřejmostí je i přiložený certifikát, který potvrzuje její umístění a autenticitu.

Podívejte se na příběh zkrvácené vlajky z roku 1968 v reportáži Prima HISTORIE

<https://www.vhu.cz/30-brezna-si-pripominame-uzakoneni-nasi-vlajky-na-vitkove-se-pripravuje-nova-expozice-o-symbolech-statnosti>